

İzmir ve Havalisi
Asariatika Muhipleri Cemiyeti
Neşriyatından

Nu. 20

ESKİ İZMİR

(NAVLUHON - TANTALIS)

VE

LÂRİSA

Şehirleri Harabeleri

PROFESÖR
HELENE MILTNER

PROFESÖR DR.
YOHANNES BÖHLAU

1934

Nefaset Matbaası — İzmir

Izmir ve Havalisi
Asarîatika Muhipleri Cemiyeti
Neşriyatından

Nu. 20

ESKİ İZMİR

(NAVLUHON - TANTALIS)

VE

LÂRISA

Şehirleri Harabeleri

1934

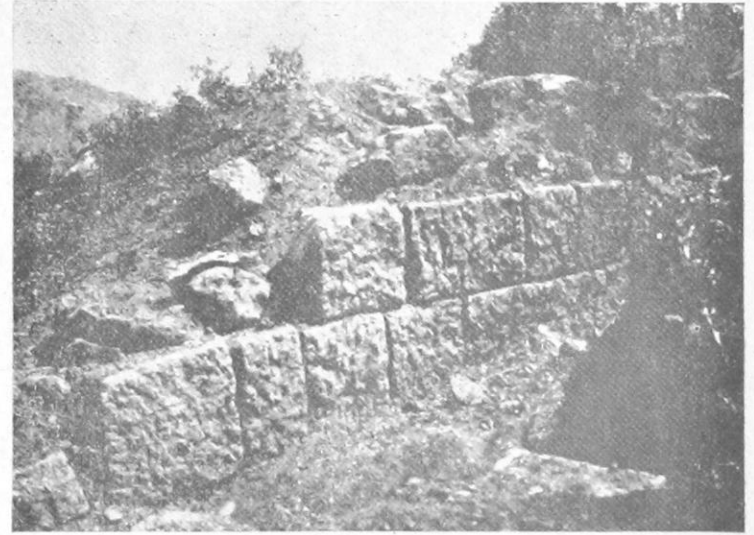
ESKİ İZMİR

(NAVLUHON - TANTALIS)

1930 senesinde yapılan ilk tetkikat neticesi hakkında rapor

Helene Miltner

Hafriyattan bir çok sene evvel bu günkü Bayraklı arazisi üzerinde, dağ eteğinde eski İzmire ait harabelerin mevcudiyeti biliniyordu (resim 1). Eski İzmir'in esas mevkiini teşkil eden **Prokesch von Osten**'in (resim 2) verdiği malûmat, burada hafriyatta bulunacak olana, rehberlik, bir nevi kutup yıldızı vazifesini ifa etmesi

No. 1 — Büyük kalede bir duvar

lâzım geliyordu (resim 3). Şimdi esas muamele, yalnız şehir için değil, bilâkis mütebaki karışık harabelere ve hepsinden evvel takriben 336 metre irtifaında **Sipylos dağının kenarlarında**

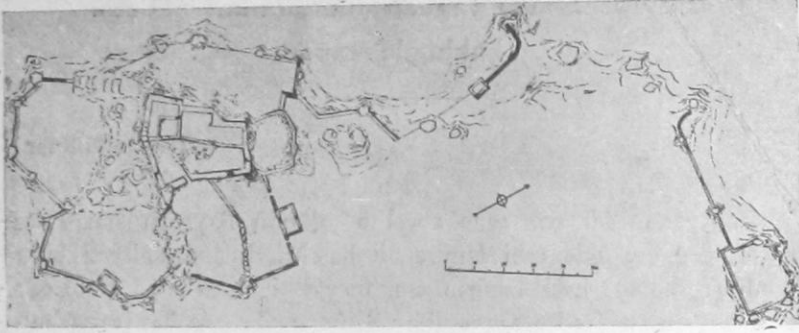
Asariatika Muhipleri Cemiyetinin devam eden ve bilhassa son yıl içinde hızını alan kıymetli hareketleri arasında büyük bir ihtiyaç arzeden İzmir Rehberi ile, İzmir Panoraması basılmıştır. Fakat İzmir'in Halkapınar, Bayraklı, Burnova muntakasında olduğunu Asariatika alimlerinin tesbit ve rivayet eylediği Navluhon - Eski İzmir üzerinde yapılacak tetkikat büyük eseri ikmal edecekti. Bu tetkikatı ve hafriyatı üzerine alan Avusturyalı genç profesör Dr. Miltner ve Madam profesör Helene Miltner dört sene evvel buralardaki tetkikatını ve yer yer bazı hafriyat yaparak bir çok eserler tesbit eylemişlerdi. Efes Rehberinin esasını da hazırlayan Madam profesör Helene Miltner bu kere de Navluhon tetkiklerini bize göndermek suretile kıymetli alâkalarını göstermişlerdir.

Bu ilmî tetkiklerin Türkçeye çevrilmesinde eski Ticaret Odası neşriyat müdürü ve bugün Matbuat umum müdürlüğü neşriyat müşaviri kıymetli gençlerimizden Zeki Doğan oğlu beyin hizmeti vardır. Kendilerine cemiyetimizin takdir ve teşekkürlerini arzederiz.

İzmir Valisi
İzmir ve Haualisi Asariatika Muhipleri
Cemiyeti Reisi

Kâzım

bulunan Akropolis, yani Tantalıs mezarına ve bundan mada cenubu şarki ve buralara mücavir harabeleri muhtevi araziye ait olması icabeder. Hafriyatın göreceği vazife, harabeleri yegân yegân tetkik etmek, ondan sonra bunlar arasında mevcut münasebetleri araştırmaktır. (resim 5). Bu vezaiî ifa hususunda ne derece muvafakiyet hasıl olduğunu şu suretle ifade etmek isteriz:

No. 2 — Büyük kale planı

Izmir Asariatika Müzesinin ve her şeyden evvel asariatika keşfiyatının coşkun bir muhibbi olan İzmir Valisi Kâzım Paşanın himayeleri altında ve birlikte yapılan tetkikata Akropolisten başlayacağız.

AKROPOLİS

Buna **Büyük kale** denilebilir. Burası hakiki manada bir Akropolis olamaz. Çünkü şehir dahilindeki erazi üzerinde değildir. Umumî vaziyete göre oldukça yüksek ve uzunce bir kubbe teşkil etmekte ve şimale müteveccih bulunmaktadır; mümkün mertebe murabbâüşşekil olan binanın ortasında yükselen bir duvar burasını iki müsavi kısma ayırıyor (resim 1). Garp cihetine isabet eden kısım bir kaç parçaya ayrılmıştır. Şarkta bulunan ise bir parçadan ibarettir (resim 2).

Kaya burada şark taraftaki ihata duvarına doğru 2,5 metre alçalmış görünüyor. Husule gelen irtifa farklarından dolayı büyükçe duvar parçaları kayaların arasına sıkıştığı için eski vaziyetlerini muhafaza etmiştir. Mütebaki duvarlar ancak izlerinden anlaşılabilir. Umumi methal şark duvarının cenup kısmına öyle yerleştirilmiştir, ki

Büyük kapının mihreri duvara doğru münferic zaviye halini almıştır. Şimale müteveccih büyük kapının orta duvar hizasında inşa edildiği tespit olunmuştur. Cenup tarafındaki ihata duvarında ikinci büyük bir kapı bulunuyordu. Şimal cihetindeki duvarda methalin bulunması şüpheli görünüyor. Hisarın içinde sahrinç olduğuna dair alâim yoktur. Fakat nal şeklinde şimale teveccüh eden kaya çukurunun bu maksatla istimal olduğuna hükmetmek lâzım gelir. Merkezin etrafındaki binalar daimi ikamete mahsus değil, bilâkis muvakkat hizmetlere tahsis olunuyordu. Burada dahi kaya duvarın dayacağı olarak kullanılmıştır. Şark cihetindeki inşaatın şimal duvarında, merkez hisarının kurbunda 1,2 metre arzında bir koridorun bulunduğu anlaşılıyor.

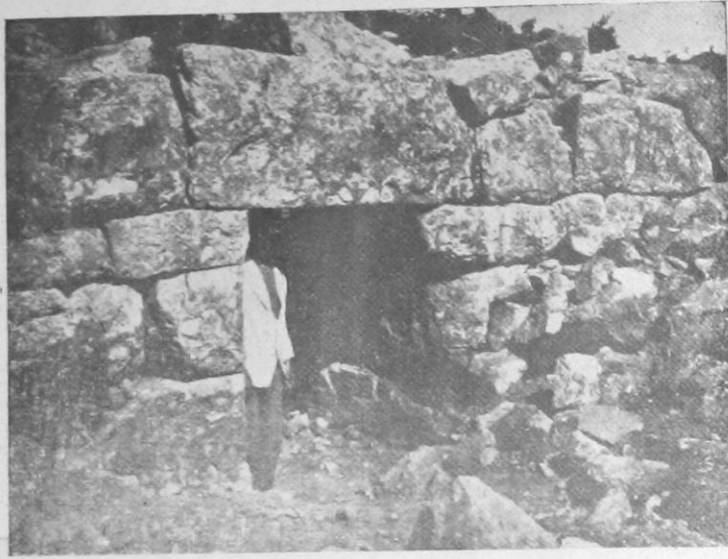
Burada kapı eşğine ait parçaların mevcudiyeti görünüyor. Bu kapı garp tarafından sahrinçli duvarla muhafaza olduğu gibi şark tarafından da 10,6 irtifanda murabbai şekil bir kule ile örtülü bulunuyordu. Bu kulenin yanında elan ikinci bir geçit mevcuttur. Manialı büyük kayaya bitişik cenuptaki bina hususî bir geçite maliktir ve bu büyük kaya şarktaki inşaat için bir set teşkil etmektedir. Garp cihetinde sahrinçli duvara bitişik aynı şekilde inşa edil-

No. 3 — Tahtacı köy (alureca) vadisi

miş bir kaç duvarın mevcudiyeti tespit olunmuştur. Bunların cenup inşaatıyla birleştiği meçhuldür. Çünkü son seneler zarfındaki şiddetli zelzelelerden bir çok tahavvulat husule gelmiştir.

Garb cihetinde yapılan ilâveî inşaat meydanlığın kenarına uzanmış ve fazla harap olmuş bir duvar mevcuttur. Bu duvarın içine yapılan kule duvarın her iki tarafında çıkıntı halinde bulunuyor. Ve duvar harice doğru çengel şeklinde nihayetleniyor. Meydanın şimalde müteveccih kenarı aynı şekilde harice temayül etmiş kuleli

No. 5 — Büyük kalenin orta kule kapusu

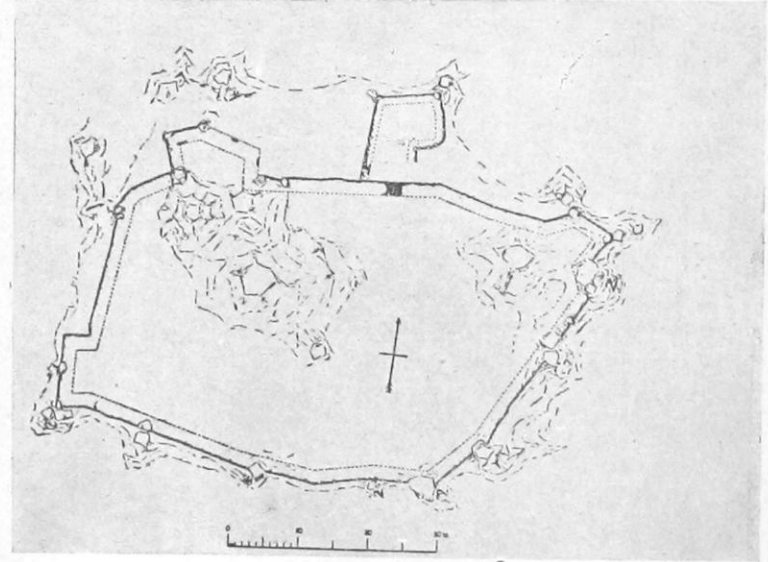
bir duvarla muhattır. Yalnız buradaki kule diğerine nazaran nazarı dikkati celp edecek tarzda büyüktür. Dahili saha Ağustosta bile gayet rutubetlidir. Üzerinde çayır çimen görülür. Arazinin teşekülâtına nazaran burada bir menba suyunun bulunması gayri varittir. Rutubetin sahrinçtan münbais olması muhtemeldir. Her iki çengelli kavisler arasında bulunan saha doğrudan doğruya dikine aşağıya düşüyor ve buranın hic bir duvarla muhafaza edilmediği anlaşılıyor. Tedrici bir surette aşağıya mütemayil şark cihetinin kenarlarında duvar izlerine tesadüf edilmemektedir. Bütün istihkâmlar garptan ve şimalden, daha doğrusu Tahtacı köy vadisinden gelecek muayyen bir düşmana karşı yapılmıştır (resim 3). Ve cenup cihetinden daha emin bir vaziyette buldukları his olunuyor. Neticte itibarile bütün kale surları o suretle vücuda getirilmiş kapıların vaziyeti öyle tanzim edilmiştir ki düşman behemehal sağ taraftan, açık cihetten hücum etmek mecburiyetinde kalıyordu ve iki tarafta bulunan kulelerden düşmana ateş ediliyordu.

6

Birinci ihata duvarı düşman tarafından zapt edilse bile diğer kale duvarlarının yegân yegân fethi için muharebenin aynı şerait altında devam etmesi lâzım geliyordu. Eski mimarlardan Vitru'un eserinden öğrenildiğine göre büyük methal kapısının mihveri tesadüfen değil iyi düşünülmüş bir maksat tahtında inşa ve bu suretle kalenin müdafaası daha müsait bir vaziyete ifrağ olunmuştur (6). İnşaatın tarzı, ve mevkiin vaziyeti bunu vazih bir şekilde gösteriyor. Asıl teemül olunacak nokta, hangi vasıta ve şerait ile bunların tarihi tespit olunmalıdır ki ondan sonraki tarihî münasebetler araştırılabilsin. Hafriyat esnasında bu şerait nazarı dikkate alınmak suretile iki şekil vardır:

- 1 — Toprak mamulâtı parçalarının tarihi vaziyetlerini;
- 2 — İnşaat tarzlarının tarihi vaziyetlerini tespit etmektir..

Asıl kalenin içinde yapılan derin hafriyatta bile pek az miktarda toprak mamulâtı parçalarına tesadüf olunabilmiştir. Bunlar adı ve müzenattan arı olanlardan mada üzerleri çizgilerle tezyin olunmuş toprak mamulâtı parçaları, bilhassa üstleri kırmızı ve yahut çukulata

No. 6 — Kale önü planı

renginde sırlanmış, kenarları oyuk tuğla parçalaandır. şehrin tepesinde aynı şekilde toprak mamulâtı elde edilmiştir ki bunların asarâtika ile alakası vardır. Bu suretle duvarların inşaat tarzındaki

7

tarihi vaziyet ile toprak mamulatinin tarihleri arasında mütabakat hasil olduğu anlaşılıyor. Duvarların inşa tarzları hakkında bütün teferruat ile malumat vermek uzun sürer. Bizim kanaatimize göre

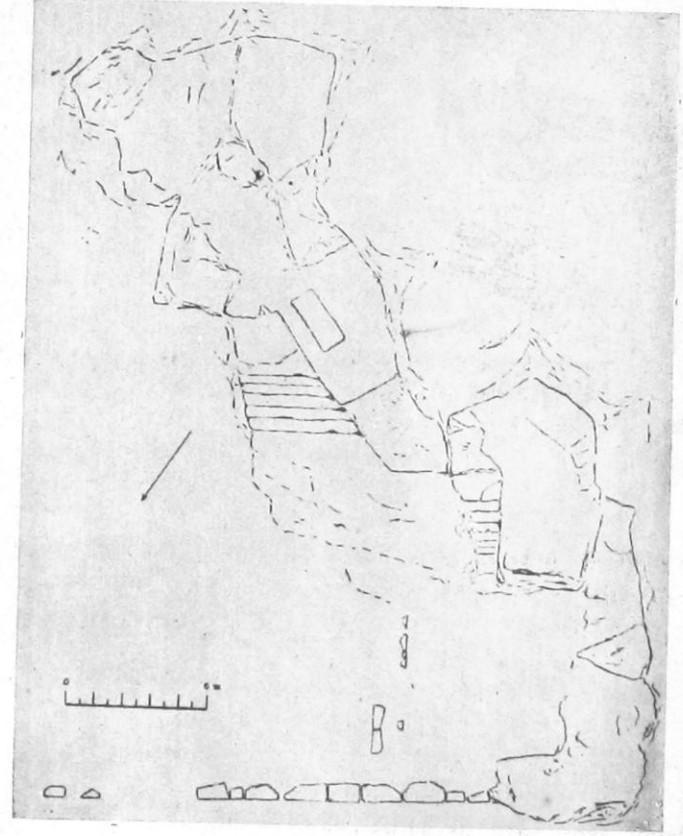
No. 7 — Şimaldeki kayalık

bunların 7, 8 ve 9 uncu asırlarda vucuda getirildiği muhakkaktır. Bilhassa (Pedara) yanında bir mezar gumbetin (resim 7), de bulunan küçük parçaların 8 ve yahut 9 uncu asıra ait olduğu anlaşılmiştir (resim 8). Yapılış tarzının (Lysimakh) lılar zamanından kalma olduğu bir çokları tarafından iddia edilmiş ise bu iddia hakikata tevafuk etmemektedir. Bir taraftan Efeste Lizimakhlılara ait şehir duvarının kapısı ve diğer taraftan **Büyük kaledeki** orta hisarın kapısı esaslı bir surette tetkik edildiği takdirde bu hakikat meydana çıkar. Bütün bu mütalaalardan sonra denilebilirki büyük kale **Yedinci asırdan evvel**, hatta bundan evvelki devirlere aittir. Hafriyat sahasında yapılan tetkikat esnasında küçük mikyasta daha bir kale temellerine tesadüf olunabilmiştir.

KÜÇÜK KALE

Sivrilmiş bir kayayı içine almış (Trapezoid) şeklinde bir ihata duvarı mevcuttur. Burasının inşa tarzı arazinin şekline göre nazarı dikkata alınmıştır ve kayalık yerden mümkün mertebeye istifade edilmiştir. Binanın şekli ve inşa tarzı büyük kaleye tevafuk eylemektedir. Şu halde bu da aynı tarihlerde yapılmıştır. Vaktin darlığı-

na binaen küçük kalenin teferruatı tesbit edilmemiştir. Küçük kale (resim 6) büyük kale ile aynı tarihlerde inşa olduğuna nazaren burasının yalnız harp esnasında askerler tarafından meşgul olduğu tahmin ediliyor. Çünkü bu kale dağ eteğinde bulunduğu için, şarktan şehre doğru giden yola nazır olduğu gibi Büyük kaleye giden vadiye de hakim vaziyette bulunuyordu. Her iki kalenin vaziyetleri bize burasının bir nevi **surlarla muhat** pek geniş bir müstahkem mevki olduğunu ve şimdi **Turan ve Bornova** denilen noktaları da ihtiva ettiğini gösteriyor.

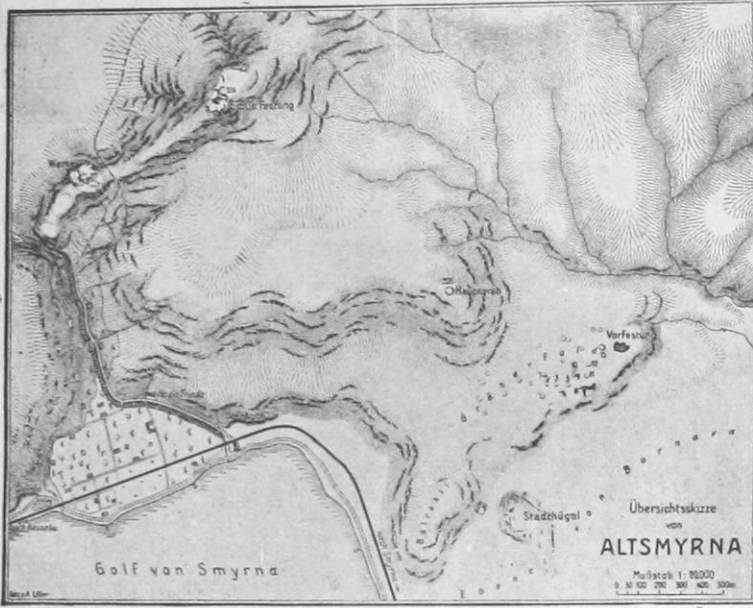

No. 8 — Kale önü temeli krokisi

KAYALIK NEZARET NOKTASI

Evvelce mezar ve bilâhare kurbanlık mahali olarak mezbah ta-nınmıştır (resim 9). Burası 117 metre irtifaında cenuptan büyük

kaleye doğru isabet eden tepenin kenarındadır. Bu tepenin bir kısmı düz bir sahada kale dağıının yanındadır. Diğer tarafları amudî olarak aşaya doğru düşmüştür.

No. 9 — Eski İzmirin umumî planı

En yüksek noktası planda (8) görüleceği veçhile sun'î olarak düzletilmiştir ve bu saha üzerinde 2,10 metre tulünde, 0,90 arzında ve takriben 1,10 derinliğinde tekne şeklinde yer kazılmıştır. Bir az genişçe, basamaklı ve kayalıklardan oyulmuş merdiven küçük taraçaya doğru gider. Diğer küçük bir merdiven daha uzakta, garp cihetindedir. Şimalde sivrilmiş kayada bazı duvar enkazı mevcuttur. Bu duvarlardan bir tanesi kayalıktan aşaya doğru garp ve şark istikametlerine teveccüh etmekte ve daha sonra cenuba kıvrılarak yine kaya ile birleşmektedir. Bu münferit saha şimala ve cenuba müteveccih bir duvarla ayrılmıştır. Kayalıkların üzerinde dahi taş yığınları olduğuna göre burasının dairen madar duvarla kuşatıldığına hükmetmek lâzımgelir. Fakat tekne halinde bulunan sahanın tamamen kapatıldığına dair emare yoktur. Bana kalırsa burasının harc noktası bir mezar (resim 9) teşkil eder. Bu sahayı tasvir etmek lâzım geldiği takdirde kayalık nazaret noktasından i-

No. 11 — 1930 da Vali Kâzım Paşa Hazretleri Profesör-arkeoloğ Miltner ile beraber Navluhon harabelerinde mezarın yanında.

İtibaren tedrici bir surette aşağıya doğru meyillenen yan taraftaki Turan vadisi ekseriyetle tehlike altında bulunan cenup kısmındaki büyük kalede nihayet bulur. Bu vadinin ehemmiyeti Türk - Yunan harplarında tezahür eylemiştir. O zamanlar bu vadede birçok siperler ve istihkâmlar mevcuttu. Şimalden Turan vadisine hücum edecek düşmana karşı büyük kale vücuda getirilmiştir. Kayalık nezaret noktası aynı zamanda uzakları mükemmelen görecek vaziyette idi. Gerek şimali ve gerek cenup cihetinden denizi tarassut vazifesini görüyordu. Bu noktanın diğer mühim bir hususiyeti daha vardı. 60 metro ilerisinde çok kuvvedli olmamakla beraber yaz vaktin de bile dâimi surette cereyan eden bir menba suyu bulunuyordu. Ve burası şimal cihetindeki dağlarla mahfuz olduğu için muhafızlar menbaa sübuletle varabiliyorlardı. Bu saha bir nezaret noktası olarak kabul olunursa tekne şeklindeki oyuk yere de sahrınç olarak bakmamız icabeder. Sahrınç 2000 litre su istiap ettiği için cüz'î bir halk uzunca müddet bu su ile iktifa edebiliyorlardı.

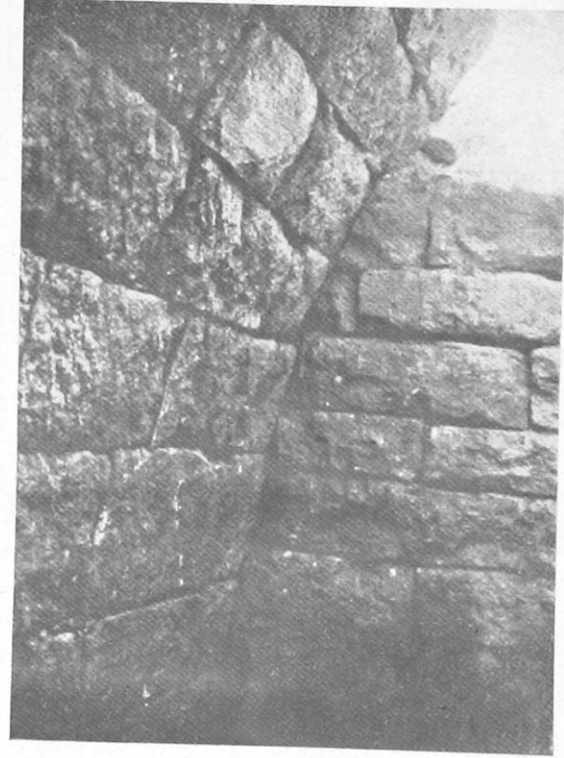
Şimale müteveccih olan nezaret noktasına gelince, bütün surlardaki istihkâmlar dahile, karaya karşı sahilde bulunan Yunan kolonileri tarafından yapılmıştır. Eger bu nezaret noktası cenupta vadinin başlangıcında olsaydı o vakit bütün sistem sahile karşı tatbik edilmiş olacaktı.

Kale surlarına müteallik malûmatı itmam etmeden evvel bunlara müşabih ve ağlebi ihtimal bunlara aidiyeti olan ve Kâzım paşa hazretleri ile birlikte Yamanlar dağına yaptığımız otomobil ziyaretinde müşarunileyhin bizzat keşfettiği bir nezaret kulesinden bahsetmek isteriz. Bu kule Dede başı vadisinde, Yamanlar dağına giden yeni yol köprüsünün takriben 600 metre şimalindedir. Tahminen 6 metre murabbı vusatında olan mahrutüşşekil kaya tepesi göle doğru keskin olarak iner. Burada inşaata müteallik muhtelif izler mevcuttur. ezcümle (basamaklar, direk delikleri, taş yığınları) görülüyor. Cenubunda kaya içinde yapılmış 18 metre derinlikte bir oyuk ve derununda su vardır. Bu sahanın etrafında ve muhtelif yerlerinde kırık parçaları bulunmuştur. Bunlar 3 — 7 nci asırlara aittir.

HAFRİYAT SAHASI

Cenubu şarki cihetinde kale dağına kadar uzanan sahada bulunan mezarları yegân yegân tetkik etmek, vaktin azlığına binaen müm-

kün olamamıştır. Bununla beraber 30 kadar mezar kümbeti tespit edilmiştir (resim 9). Diğerleriyle meşğul olunamamıştır. Bulunabilenler ancak tecrit edilmiş olanlar ve bilhassa Tantalisin mezarıdır. Burada da Kâzım paşa bizzat yüksek alâka ile meşğul oldu.

No. 12 — Mezar (tabut odası)

Müşarunileyh Tantalıs mezarının yanında ondan sonra Moloz tepesinde görülüyor (resim 11). Tantalıs mezarının 1,5 metre arızında ihata duvarı vardı. Garp cihetindeki kısım elan yüksekliğini muhafaza etmektedir. Mezarın kutru 29,6 metredir. Mezarın heyeti umûmiyesi merkez noktasından cenubu şarkiye doğru kaymıştır. **Bu suretle** Texiers tarafından yapılan ölçünün yanlış olduğu anlaşılıyor.

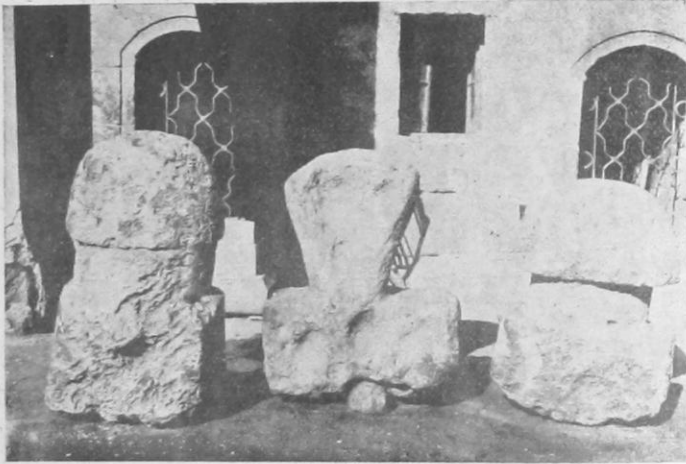
Buradaki tetkikatta her şeyi bütün teferruatına varıncaya kadar anlamak lâzım gelirse de mezarların üzerinde Moloz yığınlarının ma-

ili inhidam bulunması, çalışanlar için büyük bir tehlike teşkil ediyordu.

Harici ihata duvarı kaya üzerine konulmakla beraber Texier'in iddiası veçhile ayak profili değildir. Duvarın iki cephesi orta büyüklükte taşlardan tereküp etmiş ve içerisi küçük taşlarla doldurulmuştur. Harici kısmını teşkil eden taşlar kemali itina ile işlenmiş, muhtelif köşelidir. Mezar odası da aynı tarzda mutena bir surette vücutte getirilmiştir. 2,8 X 5,55 eb'adında olup (resim 12) Kaya üzerindedir. Ve buradan cereyan edecek sulara küçük bir kanal vazifesini görmektedir. Odanın kaya üzerindeki sathı çakıl taşlarile düzeltilmiştir. Her iki uzunca duvar tedrici bir surette boşluk hüsule getirmiş, üstündeki kubbede cüz'i bir aralık bırakılmış ve üstü 0,20 kalınlığında taş plakalarile örtülmüştür. Örtülü olan taşlardan bir parça mezar odası içinde bulunmuştur.

Asariatikaya müteallik eserlere burada tesadüf edilmemiştir. divar tekniğine nazaran burası da kalenin inşa olunduğu tarihlerde yapılmıştır.

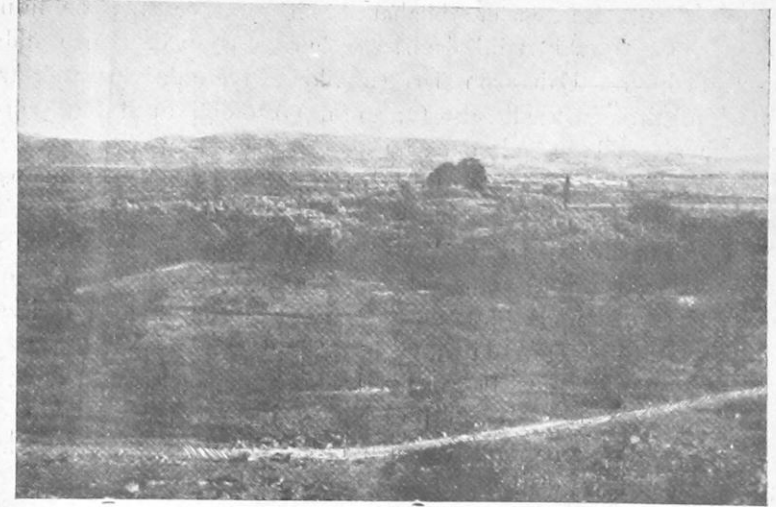
Biraz daha aşağıda bulunan mezarlardan (resim 9) ancak on üçü tetkik edilebilmiştir. Bunların ihata duvarları 1, 2, 11, 13

No. 13 — Kayseri müzesinde bulunan mezar taşları (Phallos)

fevkalâde itina ile yapılmıştır. Taşları gayet iyi tanzim edilmiştir. Bunlar meyânında bilhassa 11, 13 ün kutru gayet muntazamdır. Birincinin kutru 20 metre, 11 in kutru 10, 13 ün kutru da 15 metredir.

İkinci mezarın etrafı iki şekildedir. Uzun mihreri 24 metreden ibarettir. Garp cihetinde 2,30 metre genişliğinde bir yolun mezar içine 5,40 metreye kadar uzandığı görülüyor. Mezarların üzeri elan bir kaç metre irtifanda molozlarla örtülü olduğu için hepsinin yerlerini tayin etmek kabil olamamıştır.

No. 14 — Şehre ait tepeliğin manzarası

12 numaralı mezarın kenarlarında Weber'in eserinde zikrolunan taş bulunmuştur. Bu taşların mezar taşlarında kullanıldığı tahmin ediliyor. Fakat bunların Weber'in gösterdiği resimlerdeki şekillerden daha kaba olduğu anlaşılıyor. Bunlar (Phallos) den ziyade dört köşeliye yakındır. Bu şekildeki taşlara Kayseri müzesinde de tesadüf olunmuştur. Bunlar (Phallos) a pek az benziyorlar. (resim 19). Üzerinde tevekkuf ettiğimiz mezarların teknik tarzlarile kale inşaatı arasında sıkı bir münasebet vardır. Mamafi bütün mezarların aynı tarihlere ait olduğu iddia edilemez. İyi tetkikat yapıldığı takdirde mezarlardan mühim netice elde etmek mümkündür. Muhtelif yerlerden elde edilen toprak mamulâtı kırıntıları düz çini nevine aittir. Şimdilik bunların tarihleri tesbit olunamamıştır.

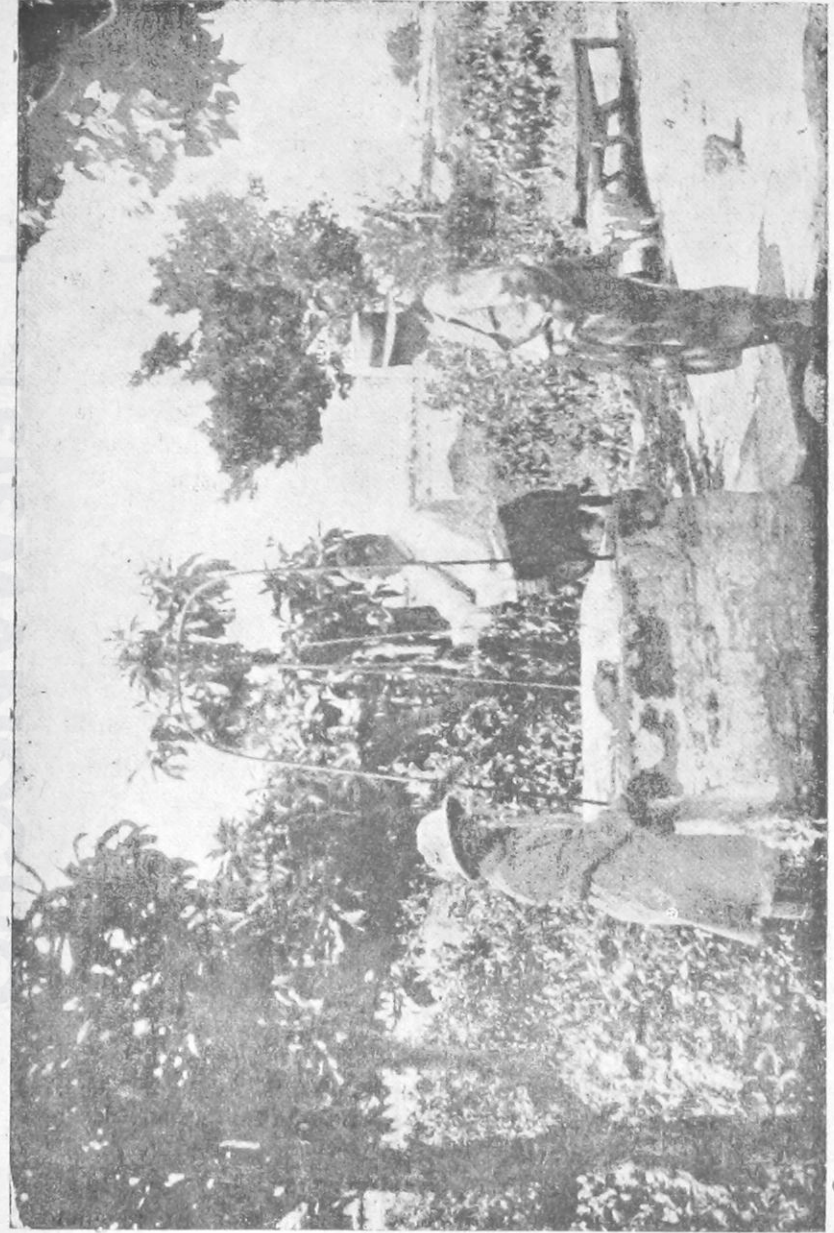
Bununla beraber çizgilerle müzeyyen hendese devrine ait bazı toprak mamulâtı parçaları da bulunmuştur. Bunlardan en yenisi toprak mamulâtından bir lâhdın kırıntısıdır. Bu parçaya mezar (1)

in ihata divarı arasında tesadif edilmiştir. Parçanın üzeri kaba kırmızı renkle boyanmış ve bilâhara fırında yakılmıştır. Tezyinatına gelince; beyaz, hafif krem esas renkleri teşkil etmiştir. Resimler kahve rengi ve viyole, cilâsı da koyu çukolata renklerinden mürekkeptir.

Son tetkikat **Hacı Muço** veyahut **Turlita** namındaki tepelerde yapılmıştır. Bu tepelere bilâhara şehir tepesi tesmiye olunmuştur (resim 14) eski tarihi devirlerde burasının su ile muhat olduğu zannediliyor. Daha sonraları şimdiki vaziyeti iktisap ettiği tespit edilmiştir. **Prokesh von Osten**'in gösterdiği duvar ile, şehrin ihata divarı olduğu anlaşılan diğer duvar bekayasının Bayraklı ile irtibat ve münasebeti vardı. Bu sahanın kısmı azamı üzerinde inşaat yapıldığı için tetkikat pek büyük müşkilâta yapılmıştır. Şehir tepesi hali hazırda incir ve zeytin ağaçları ve bağlarla örtülü olduğu gibi, iki modern bina dahi mevcuttur. Yeknazarda burasının vaktile meskûn olduğu anlaşılır. **12 - 8 - 1930** tarihinde Vali Kâzım paşa bu tepeyi ziyaret etmiş ve bizzat müteaddit toprak mamulâtı parçaları bulmuştur. Paşa hazretleri, bu tetkikat dolayısıyla mahsullerinin zarar görmeyeceği hususunda buradaki halkı teskin etmiştir. Bu suretle hafriyat yapanlarla halk arasında samimiyet husule gelmiştir. Bundan sonra burada sakin bulunanlar hafriyat yapanlara toprak mamulâtı parçalarını bulmak hususunda yardım etmişlerdir. Tesaduf olunan eski toprak mamulâtı parçaları meyânında şimdi bildiğimiz kiremitler mevcuttur. Bundan istidlâl oluyor ki, burası eski devirlerden sonra meskûn değildi.

Tepenin şark kenarında **Prokesh** tarafından tasvir olunan 80 metre tülündeki duvar keşfolunmuştur. (resim 17). Vaziyete nazaren burasının kale duvarı olduğu anlaşılıyor. Duvarın bir kısmı toprak üzerinde görülüyor. Diğer bir noktada 2,90 metre derinlikte duvar temellerine tesaduf edilmiştir. Burasının bir su kanalı olduğu ve su kemerlerinin çöktüğü tesbit olunmuştur. Burada dahi şehir duvarı itina ile yapılmıştır. Halen bu saha üzerinde bağlar mevcut olduğu için teferruatı hakkında esaslı malûmat elde edilememiştir. Bununla beraber taşların kesme taş olduğu muhakkaktır. Burada ağılebi ihtimal pişmemiş tuğla dahi kullanılmışlardır. Cenupta iki noktada gelişi güzel inşa edilmiş iki duvar izlerine tesaduf olunmuştur.

Şehir duvarının şimalı garbisinde, tepelik sahada daha dört mezarın mevcudiyeti ihtimal dahilindedir. (resim 18). Bunlardan

1930 da Vali Kâzım Paşa Hz.leri Madam Arkeolog Helen Miltner ve Moayö Miltner ile birlikte şehir tepesi üstünde.

3 ve 4 ncü duvar içine doğru girmiştir. Dördüncü mezarı diğerlerinden ayıran 30 santimetre kutrunda duvar enkazına tesadüf olunmuştur. 3 ncü mezarın etrafındaki duvarlardan bir küçük parça bulunmuştur. Bu duvar yana doğru muntazam yapılmıştır.

Duvarların bazıları birkaç desimetre yükseklikte buldukları için mezarlar şimdiki arazi sathından 0,20 metre altındadır. Birinci ve ikinci mezarın bekayasına, 6,75 metre derinliğe gidildiği halde tesadüf olunamamıştır. Saha çok meyilli ve biraz açık kül rengi toprakları ihtiva ettiği için burada pek az büyükçe taş parçaları görülmüştür. Sahada modern hayata ait eserlere de tesadüf edilmiştir. Çünkü böyle meyilli, rutubetli arazide izler kolaylıkla kayıp olur. 9 numara mezar ise başka bir karakter arz ediyor. Takriben 4,80 metre derinliğe kadar gidilmiş, burada kömürleşmiş odun ve yanık taş parçaları bulunmuştur. Mezarda amudî maktada görülen vaziyet diğerlerinin aynı gibidir. İnşaatın vaziyetine göre binalar dört köşeli odunlar ve pişmemiş tuğlalarla yapılmış isede bunlar bir çok asırlardan sonra toprağın tesirile kayıp olmuştur.

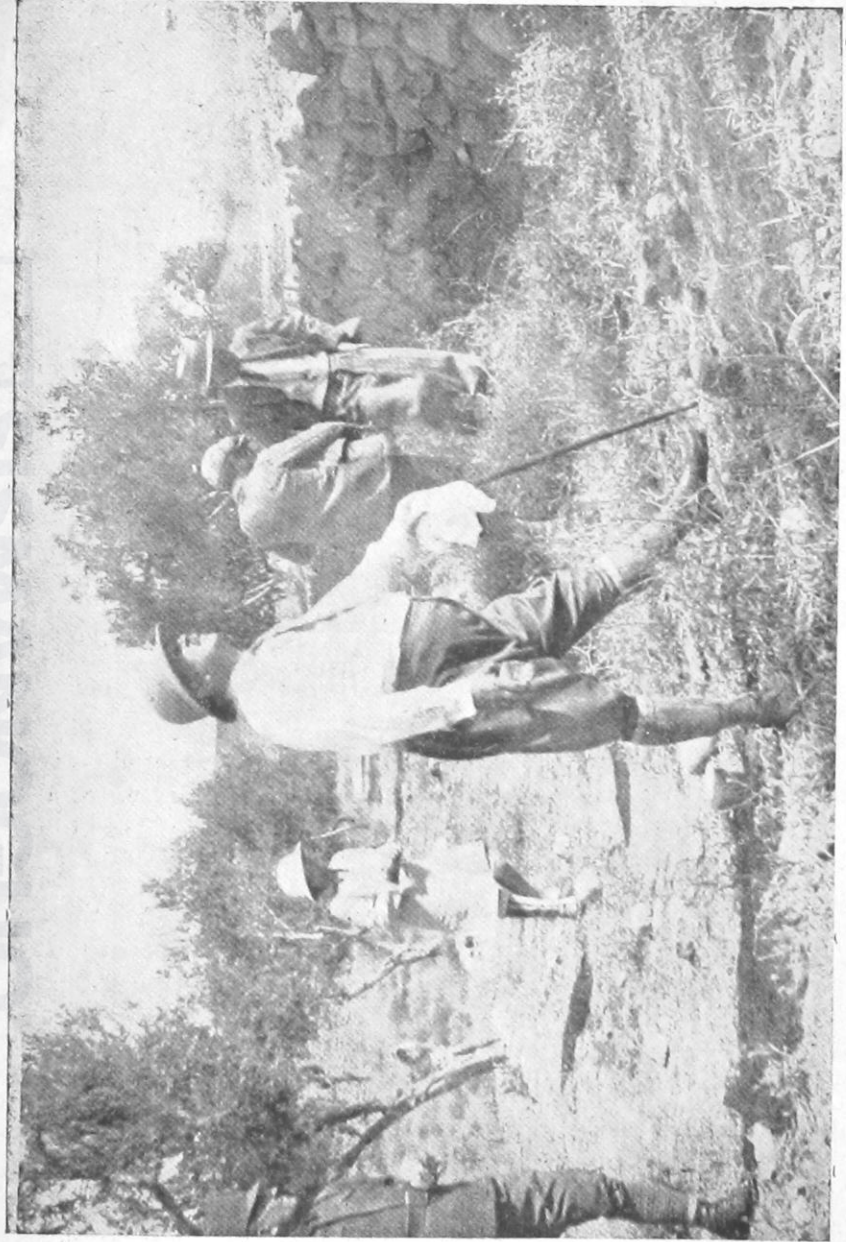
TOPRAK MAMULÂTI ve AVANİ

Şehir tepesinde yapılan muhtelif hafriyata mütedair verilen malûmattan anlaşılacağı veçhile buralarda muhtelif toprak mamulâtı parçalarına tesadüf edilmiştir ki her nevi grupları ihtiva etmektedir. Toprak tabakalarında bulunan keramikler cüz'î istisnalarla şu gruplara ayrılırlar: 1 — Boyanmamış eşya, 2 — Hensesî eşya, 3 — Şark memleketlerine mütaallik eşya.

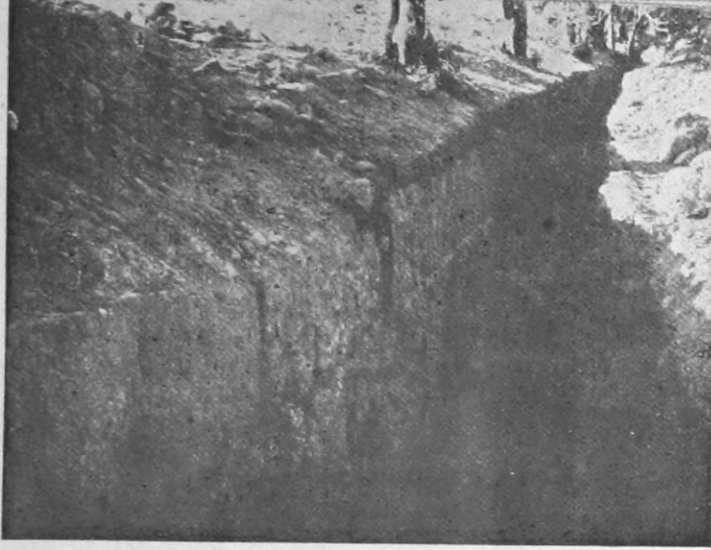
1 — Boyanmamış, renksiz eşya: Bu gruba çömlekler, büyük kaplar, Pithoi gibi kaba topraktan mamul kaplar, kahve rengi, kırmızı ve yahut kül rengi, çizgili müzeyyenat dahildir. (Resim 19, numara 1, 3, 4, 6, 9, 10)

2 — Hensesî eşya: Bunlar da birkaç kısma münkasımdır.

Birinci gurup: Üzeri mat kirem rengindedir. Tezyinatı karaya mütemayil kül rengi sırdan ibarettir. Bu guruba ait büyük küp parçaları mevcuttur. İkinci guruba ayrılanların üzerleri boyalı değildir. Bulunan parçaların kenarlarından anlaşıldığına göre toprak ince ve parlak zerrelere ibarettir ve kiremit kırmızısı rengindedir. Bunların sırları esmer kırmızıdan siyaha kadar gider.

Üçüncü gurup (resim 20) kaba eşyalardan ibarettir. Üzerleri örtülü değildir. Toprağın rengi kırmızımsı esmerden kiremit kırmızısına kadar gider. Esmer kırmızı olan sır parlakçadır. Küp şekli bu gurubun umumi karakteridir.

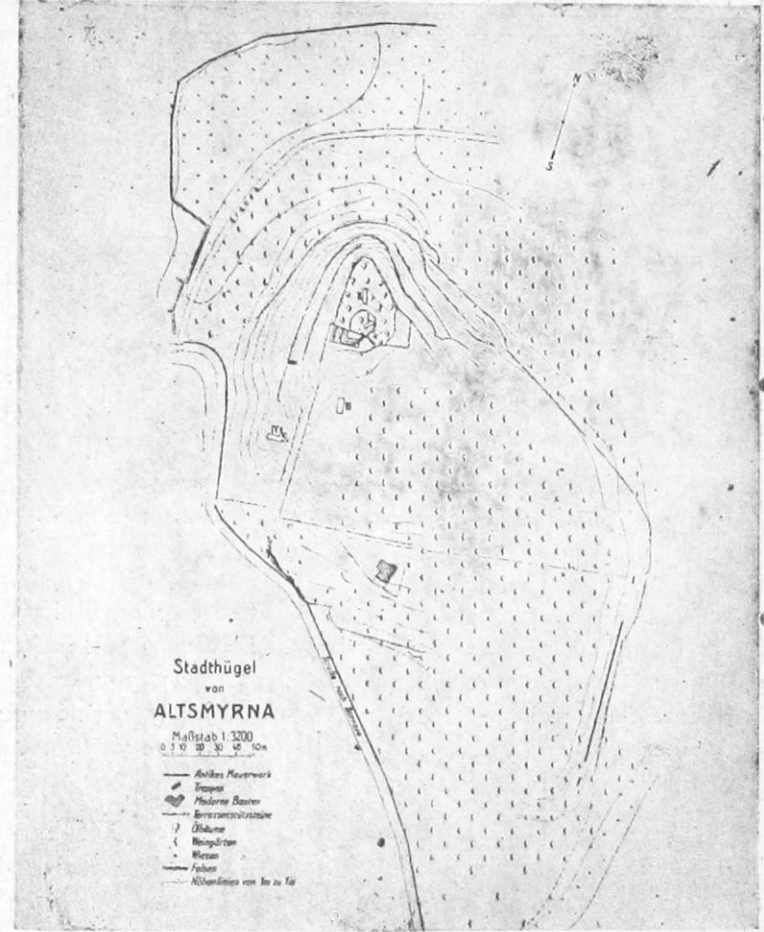
No. 17 — Eski İzmir hisarı

Dördüncü gurup (resim 21) ince eşyalardır. Üzeri örtülü değildir. parçaları çukolata rengindedir. Sırı koyu esmer ye hafif parlaktır. Bu guruba dahil olanların parçaları umumiyetle incedir. İç tarafları bir renk üzerine sırlıdır.

Son gurup (resim 21). Bu guruba dahil olanlardan: A- Cüz'i bir kısımdan ibaret parçalar pek az parlak zerreleri ihtiva eden topraktan yapılmıştır. Harici ve dahili tarafları düz değildir. B- Aynı imalâthanedeyi yapılmış toprak mamulâtı parçalarıdır. Toprağı ince zerrelerden ibaret olduğu gibi sırası da nazarı dikkatli celp edecek derecede siyah ve parlaktır. C- Resimleri diğer parçalardan daha ince ve zariftir. Mevaddı iptidaiyesi kuvvetli, parlak zerrelerden mürekkep kildir. renkleri: siyah, ekseriyetle düşmüş olan sırları madenî parlaktır.

D- Toprak mamulâtından kopmuş bir parçadır. Parlak zerreleri ihtiva etmeyen ince bir topraktan yapılmıştır. Harici krem rengiyle örtülmüştür. Resimleri sarı esmerdir.

E- Bu guruba dahil birçok parçalar ve esas itibarile muhtelif şekilde kulplar, saplar dahildir. Bu gurubun karakteri: Hafif kırmızımsı, parlak zerreleri ihtiva etmeyen toprak ve kırmızı esmer ve yağlı ve parlak sırdır. Tezyinatı hendesi grubundandır.

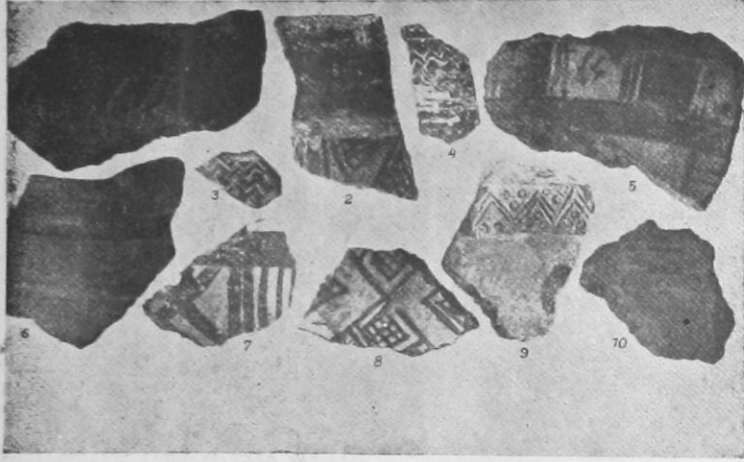

No. 18 — Şehre ait tepeliğin krokisi.

(Tecrübe hafriyatı işaret edilmiştir)

Yukarıdaki gurup üzerindeki malûmatı tevsî için şu şekiller hakkında da izahat vermeği lüzumlu görürüz: Tam köşe, vevli haç, muvazi çizgi, (resim 19, numara 5) sonra kafes şeklinde ve asılmış şekilde müselles, (resim 19, numara 2) dalgalı çizgiler ara-

sında merkezi daire (resim 20, numara 1) on çizgiden mürekkep dalgalı şerit (resim 20, numara 8) verevleme çizilmiş dolambaçlı yol (resim 20, numara 6, 7, 10, 13) birbiri üzerine vaz olunmuş Rhomben (resim 20, numara 12) ortası kafesli Rhomben (resim 20, numara 9) mızrak yapraklı gül (resim 20, numara 11) aynı

No. 19 — Birinci grubun boyanmamış henesi eşyasından numuneler.

zamanda kafesli makus müselles. Önden kafesli çizgiler, ufki zikzak çizgiler (resim 20, numara 3) kafesli dikine duran müselles (resim 20, numara 14), amudî dalgalı çizgileri (resim 21, numara 2) de görüyoruz. Bu guruba müteallik muktelif şekiller (resim 21 numara 3) ekseriyetle zikzak şeritler (resim 21, numara 1, 8, 10, 18) su kuşları (resim 21 numara 7, 10).

3 — Şarka mahsus eşya: Şarka mahsus eşya arasında henesi guruba ayrılmış toprak mamulâtı ve avanı vardır. Bununla beraber şark mamulâtının mevaddı iptidaiyesi, imalât tarzı diğerlerinden farklıdır. Bunlardan birinci grup: Hafif esmer kırmızı toprak az parlak zerrelerden ibarettir. Aynı zamanda mat kırmızı sır.

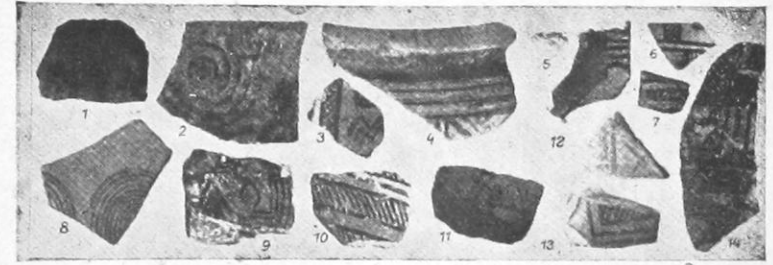
İkinci grup: Rhodisch-milesisch kısmına dahildir. Sırı portakal rengidir.

Üçüncü grup: Kırmızı esmer topraktan mamul olup üzeri krem rengele örtülüdür. Sırı siyah ve yahut koyu esmerdir.

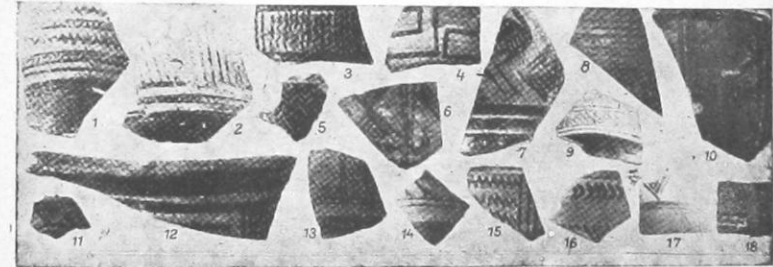
Dördüncü grup: Polychrome mamulâtından ibarettir. Toprağı

münhasıran kırmızı esmerdir. Bu mamulâta ait parçaların iç tarafları krem ve yahut sarı renklidir. Dış tarafı toprağın kendi rengindedir ve üzeri dairevi çizgilerle tezyin olunmuştur. İç tarafındaki sır koyu esmer ve yahut viyole, ve kırmızıdır.

Çanak ve çömleklere geilnce; bulunan toprak mamulâtı parçaları şu şekillerden mürekkeptir: Muhtelif tarzda tabaklar, kaplar, ibrikler, Lekythen, Dinai, Oinochoeen ve kapaklar. Bunlara ait renkler: koyu kırmızı, Zinnoberröt çinober kırmızısı (kibritiyet ile cıvadan mürekkep kırmızı), beyaz, viyole, sonra Polychrome şerit (beyaz kırmızı beyaz).

No. 20 — Üçüncü grup henesi keramik parçaları

No. 21 — 4 ve 5 numaralı guruplarda bulunan henesi keramik parçaları.

Tezyinata henesi şekiller dahi bulunuyor. Fakat bu şekiller iki esaslı unsurun yanında ehemmiyetini kaybediyor. Bunlar da: 1—nebatat, 2— hayvanat tezyinatıdır. Aynı zamanda yaprak şeklinde resimlere de tesadüf olunur. Hurma ağacı dalları, diller, rozetler, muhtelif şekillerde Lotos çiçeği kullanılmıştır. (resim 22, numara 1, 10, 14) ve ekseriyetle (22-23). Hayvan tezyinatından ekseriyetle malûm olan su kuşu, panter (pars) sırtlan resimleri görülür. Ez-

cümle Rhodi mektebince malûm olan dağ tekesi (keçi) (resim 24. numara 15)

İzmir keramiklerinin Rhodi mamulâtile sıkı münasebeti olduğuna hükmetmek lâzım gelir. Küçük Asya keramiklerine ait menşein burası olduğu ve hatta Küçük asya toprak mamulâtü fabrikasının İzmirde bulunduğu hakkındaki ihtimaller ispat edilebilirse bu husus sanayii nefise noktai nazarından çok ehemmiyetlidir.

Sathî bir hafriyat neticesi olarak eski İzmirde buluan eserler hakkında bir fikir verebilmiştir. Harabelerin tetkikinden anlaşıldığına göre şehir esas itibarile büyük ve vasi değildi. Evleri ve muhtelif inşaatı küçük ve az gösterişli idi. Bununla beraber şehrin etrafı uzun ve geniş kale surlarile çevrilmişti. Şehrin hayatı keramiklerin verdiği malûmata nazaran pek uzun sürmemiştir. Bu hayatın 6-8 nci asırlarda hitam bulduğu kuvvetle muhtemeldir.

Bu gün hemen güçlükle tespit olunabilen tepedeki bekayadan istidlâl olduğuna göre burası dahi sonradan meskûn değildi. Burasının anî bir surette iskândan arî bulunması, tesadûf olunan bir yangın eserine rağmen, tabii felaketten (zelzele ve buna mümasil hadiseler) ileri gelmiştir. Bu vaziyeti tarih ve arkeoloji ile mukayese etmeliyiz. Eski muharrirlerden bir çoklarının İzmir hakkında yazdıkları eserlerdeki mütalaalar yekdigerlerine tevafuk etmemektedir. Bununla İzmire mütedair esash noktaları aşağıdaki malumatdan istihrac etmek mümkün olacaktır.

I — ADI

Bir çok Yunan şehirlerinde olduğu gibi eski İzmirin de adı esatire müstenittir. Ve bunun Efes ile sıkı münasebeti vardır.

Geograph Strabon da diyorki: «İzmir daha sonraları Efeste vücuda getirilen İyoniyen birliği hududu içine alınmıştır. Çünkü bunlar eskidenberi buranın en yakın komşuları idi. Bu suretle Efese de İzmir namı verilmişti» (10) Bundan sonraki satırları takip edelim:

İzmir bir amazon idi ve Efesi idaresi altına almıştı. Bu suretle bu şehire ve şehir halkına İzmir verilmişti. Efes halkından bazılarına da Sisye tesmiye olunuyordu. (10)

Bir çok emmarelerden anlaşıldığına göre Yunanlılar menşei barbar olan bu şehri tanıyorlardı.

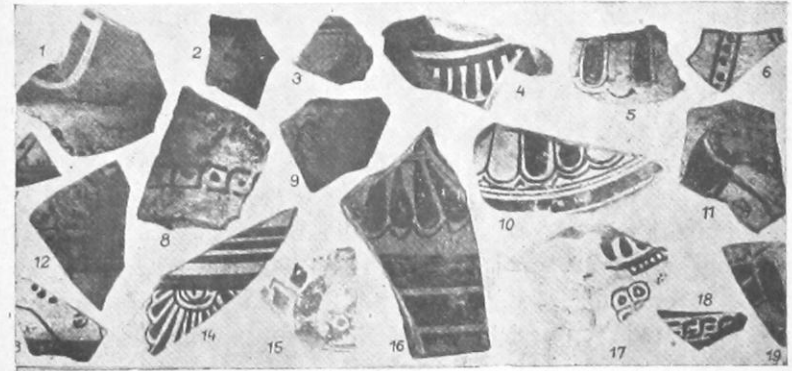
II — MEVKİİ

Şehrin mevkii hakkında bazı işaretler mevcuttur ki bunlar tamamını ifade etmese bile hakikata yakındır. İzmirin mevkii Efesusten 59 kilometre uzaklıkta gösteriliyor. Bu günkü telekkiye nazaran İzmirin vaziyeti bu tarzdadır (11). Muharririn aşağıdaki yazıları aradaki farkı gösteriyor:

«İzmir körfezinden ve şehirden sonra mukaddes Apollon ve sıcak su menbaları gelir. Halihazırda mevcut olmayan eski İzmirin yanındaki diğer bir körfez bu günkünden 3,7 kilometre uzaklıkta idi.» Bu vaziyeti muhtelif eserler de teyit ediyorlar. İlahakika eski İzmirin başka bir körfezi vardı. Ve bu körfez şimdiki İzmir şehriden takriben 4 kilometre uzak mesafede bulunuyordu.

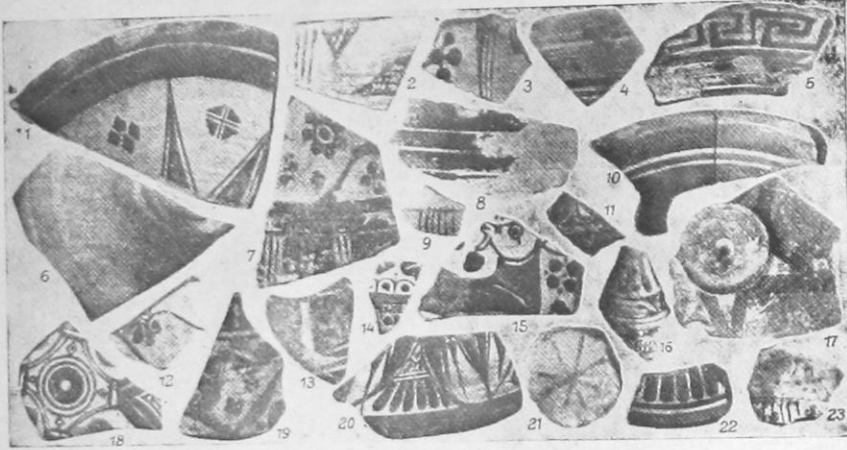

No. 22 — İkinci grup şarklaşmış keramik parçaları.

No. 23 — Üçüncü grup şarklaşmış keramik parçaları.

Pausanias'da görüldüğüne nazaran eski zamanlarda eski ve yeni İzmir olduğu anlaşılıyor. Pausaniasta deniliyor ki «İzmirin ihtiva ettiği sahaya benim zamanımda Eski İzmir deniliyordu (12). O zamanlarda bile eski İzmirin mevkii gösteriliyordu. Ve belki de bu mevkilerde eskiden meskûn halka ait binaların bekayası mevcuttu.

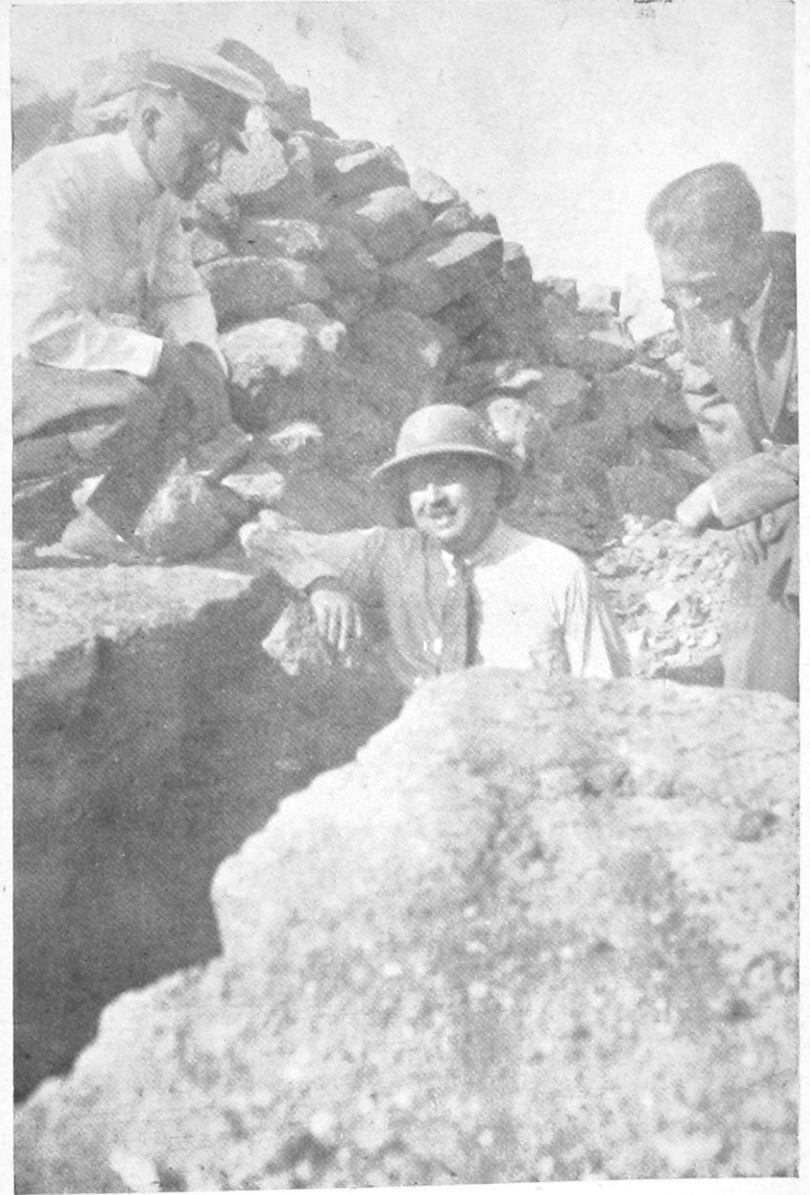
No. 24 — Dördüncü gurup şarklaşmış keramik parçaları.

III — ŞEHRİN TESİSİ

Burada da eski muharrirler bize yardım etmiş bulunuyorlar. Strabon diyor ki :

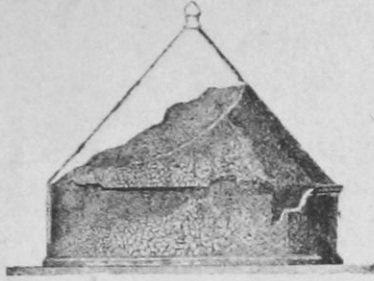
«İzmirliler Efesi terkederek Plate, yani şimdiki İzmirin bulunduğu mahalle doğru yürümüşlerdi. İzmir o zaman Lelejliler tarafından zaptedilmişti. İzmirliler bunları buradan kaçırdıktan sonra eski İzmir'i vücade getirmişlerdir.»

Yine Strabon'un yazdığına nazaren İzmirliler ilk evvel Efes'de ikamet ediyorlardı. Bilâhare Efes'i bırakarak Lelejliler tarafından vücade getirilen bu yere gelerek İzmir'i yeniden tesis ettiler ve İzmir namını koydular. Fakat biz, Strabon'dan daha kuvvetli bir menbâdan anlıyoruz ki (13) İzmirin en eski sakinleri olan Yunanlılar Aeolier idiler. Buna mukabil Efes'de İyonierler oturuyorlardı. Bu suretle yukarıdaki malûmatı aynen kabul etmemek lâzımgelir (14). Fakat bizim için mühim olan cihet, Lelejlilerin İzmirde Yunanlılardan evvel ikametleridir. Bu suretle İzmirin namı

No. 10 — Vali Kâzım Paşa Tantalıs'in mezarında

Yunanlılar tarafından konulmamıştır. Çünkü İzmir kelemesine müvazi bir isim Yunanlılarda yoktur. Bu ismin Lelejlere ait olmasını daha kolaylıkla kabul etmek mümkündür. Zira Lelejlerin mukim olduğu iki yerde İzmir ismine tesadüt edilmiştir. Bundan mada Lelej arazisi dahilinde İzmir ekseriyetle Pagüs ile müştereken söyleniyordu.

Tantalıs'in kabri

(Şarl Teksier'in Küçük Asya tarihinden)

IV — Muharebeler ve şehirler arasında ittihat

İzmir, isminde olduğu gibi taliinde de gayrı vazihdir. Yalnız en mühim hadiseleri eski müelliflerden öğreniyoruz. Kolofon'larla yapılan muharebeleri iki yerde okuyoruz :

« Diğer onbir şehri saydıktan sonra Herodot devam ediyor : Bunlar onbir eski şehirdir. Bunlardan biri İyoniyenlerin mülkü olmuştu. Smyrna...

Aeolier'ler İzmiri şu suretle kaybettiler :

İzmirililer, Kolofon şehrinde bir isyanda mağlûp olarak firar eden halkı, yani İyoniyenleri kabul etmişlerdi. Bu muhacirler bi-

lâhare İzmirililerin şehir surları haricinde Dionysos namına âyin yaptıklarını görünce kapularını kapayarak şehri zaptetmişlerdir. Bütün Aeolier'ler yardıma koştularsa da muvaffak olamadılar. Ondan sonra aralarında şu kararı verdiler. İyoniyenler şehir dahilinde menkul eşyayı Aeolier'lere verecekler ve şehirdeki mütebaki Aeolier'ler şehri tamamen terketmiş olacaklardır. Bunlar bittikten sonra diğer onbir şehir de İzmirin ittihadına dahil olmuştur (15). »

Pausanias'da bu husus tarihi vak'a olmak üzere muhtasaran şu suretle ifade olunmuştur (16).

« Smyrna oniki Eoliyen şehrinde biri idi. Kolofon'dan tard olunan İyoniyenler tarafından zapt edilmiştir. Bilâhare İyoniyenler İzmirililere Panioni içtimalarında bir rey vermişlerdir. »

Buna dair şimdiye kadar söylenmiş olan bir çok sözler, süslenmiş tarihi vak'alardan sarfinazar, hakikat olan cihet şudur ki, İzmir evvelâ Lelejlere aitti. Bundan sonra Aeolierlere, İyoniyenlerin ellerine geçmiştir.

Lidya'lıların zaptından evvel şunları öğreniyoruz (17) :

« Gyges ordusuyle birlikte Milet ile Smyr'i ve Kolofon şehirini aldı. »

« (Alyattes) Kolofonlar tarafından tesis olunan İzmiri zaptettiler. »

« Alyattes, Sadyantes'in oğlu idi. İzmirililerle muharebe etti ve şehri aldı. »

Lidya kiralının burasını aldığına dair rivayetlere rağmen asıl mühim olan nokta, İzmirin Kolofonlar tarafından yeniden tesisidir. Şu halde İzmir Eolienlerin ve İyoniyenlerin şehri idi.

Plutarch, Lidyalıların idaresi altına girdiğinden bahsediyorsa da bunu teyit edecek diğer malûmata tesadûf olunamamıştır (18).

Bununla beraber bulunan harabeler, tespit olunan keramikler ve tarihî vak'alar gösteriyor ki Alyattes İzmiri almıştı ve bu bir hakikattir.

Bundan mada birçok vekayii tarihiye İzmirin geçirdiği serküzeşte tevafuk etmektedir.

« Lidyalılar İzmiri tahrip ettikten sonra İzmir halkı 400 sene kadar köylerde oturmuşlardır... » (19).

Bu tarihlerde mamul toprak mamulâtı parçalarına tesadûf edilmesinden anlaşılıyor ki İzmir dördüncü asırda, 585 senesinde İzmir

Alyattes tarafından tamamen tahrip olunmuştur. İzmirin dahili vaziyeti hakkında verilen iki haberdan biri okadar mühim değildir. Bu haberlerden biri şudur: Milâttan 688 sene evvel Onomastos yaptığı bir harpte İzmirilileri mağlup etmiştir. Bu şehir ozamanlar İoniyenlere ait bulunuyordu.

Diğer malûmat ise : İzmirin meşhur edip Homer'in ana vatani olmasıdır. Homer'in İzmirde doğup doğmadığı hakkında ne düşünülürse düşünülün yalnız şu vardır ki meşhur edibin ismi İzmirde birçok yerlerde karışmıştır. Bu iddialarla şunu tespit etmek mümkündür ki, İzmir içtimâî ve fikrî noktai nazardan büyük bir rol oynuyordu. Siyasî noktai nazardan da İzmirin ehemmiyeti yüksek idi. Mütemediyen devam eden harplar bu iddiayı teyit edecek mahiyettedir. Hafriyat esnasında bulunmuş olan eserlerin bu hususa büyük yardımları olmuştur. Bundan sonra yapılacak esaslı mesai ve tetkikler neticesiz kalmayacaktır.

Pagüs dağında yapılacak tetkikat dahi Yunanlılardan evvelki İzmir hakkında mühim tarihî noktaları meydana çıkarmış olacaktır. Çünkü zengin Anadolu arazisi birçok tarihî hakikatlarla doludur. İzmirden pek uzak bulunmayan Hitit kültürünün Karabeldeki eserleri bunu ispat ediyor.

Lârisa hafriyatı hakkında rapor

İlkbahar 1932

Profesör Dr.
Yohannes Böhlau

Lârisa harabeleri, İzmir-Bergama yolu üzerinde ve Menemenin tahminen sekiz kilometre kadar şimalinde ve Dumanlı dağlarının cenubu garbiye doğru teşauup eden ve tatlı meyillerle ovaya inen tepelerden birinin üzerindedir. Hemen yanı başında Buruncuk isimle küçük bir köy vardır. Hermus = Gedis nehri üzerindeki köprüden köye kadar olan mesafe üç kilometreyi geçmez. Hemen şöse üzerinde olması ve vesaitin mebzuliyeti itibarile çok kolaylıkla gezilen bir harabedir.

Lârisada yapılan 1932 ilkbahar seferi 1902 de elde edilen semereleri tamamlamak ve tahtı emniyete almak üzere bir nevi ikmal hafriyatı mahiyetini haizdi. Heyeti seferiye yalnız bu vazife ile kat'î surette iktifa etmekle beraber birtakım yeni eserler meydana çıktı ise, bu, ancak derin hafriyat dolayisile ve evvelce hafriyat icra edilen binaların topraklarının tamamen kaldırılması ve nihayet hafriyat yapılan sahanın cüz'î bir miktar tevsiî sayesinde elde edilmiştir. Akropolun haricinde bulunan şehir-aksamının taharri ve keşfinden usulen vazgeçmek mecburiyetinde kalınmıştır.

İlk iş, daha 1902 de meydana çıkarılan harabeleri temizlemek olmuştur. Bu harabeler rüzgâr ve yağmur, nebatat ve insan elinin dokunması dolayisile 30 sene zarfında tamamile görülmez bir enkaz meydanı halini almıştı. Rüzgâr tesirile yığılan birçok toprakların tahliyesi ve duvarlardan sukut eden taşların kaldırılması sayesinde asli şekli tedricen yeniden meydana çıkarıldı. Müruru zamanla eski eserlerin uğradığı hasarın, önce korkulduğu gibi, pek o kadar ehemmiyetli olmadığı anlaşıldı. Başlıca mühim olanları daha teşhis edilebildiği gibi temizleme ameliyatı heyeti seferiyeye, bütün mesailerinin 1/4 ilâ 1/3 üne mal olmuştur. Derin hafriyat

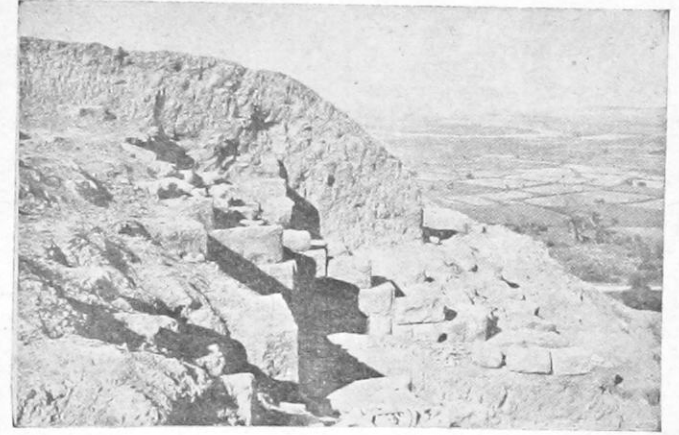
ameliyatına hafriyatın cenup ucunda ve evvelce etrafı meydana çıkarılan ve vaziyeti dolayısıyla bütün kalelerin anahtarı mesabesinde bulunan kulede başlandı. Kule derine gömülmüş bulduğundan ehemmiyetlice toprak kütlelerini kaldırmak icap ediyordu. Hafriyat ameliyatın garp sathı mailinde, takriben Akropolun ortasında bulunan ve 1902 de ancak birkaç tecrübe hafriyatı sayesinde kısmen tavazzuh eden, dahili avluyu havi büyük binada devam edildi. Keza burada eski hafriyata ait topraklardan maada sathı mailden aşağı inen duvarları örten daha büyük miktar toprak kütleleriyle başa çıkmak icap ediyordu. Ve nihayet hafriyat ameliyata, 6 numaralı burcun bulunduğu Akropolun şimal ucile mabet mıntakasının müzeyyen ön kapısında (Propylon) yeni birer hafriyat yapılmak suretile ikmal edildi. Hafriyat ameliyatına her yerde, tabaklar ve çanak çömlekler (Keramik) tam dikkat ve nezaret edilmek suretile ta kayalara kadar devam edildi. İşbu hafriyatın neticeleri tarihi teakubu halinde berveçhiati arz olunur :

Larisa kalesinin iki yerinde neolitik (Cilâlı Taş Devri) yerleşme devrine ait kalıntılar tespit edildi. Birinci mahal, avlu içinde en son yapılan kalenin yeni bulunan kulesinin şimalinde ve orada kâin çok köşeli duvarın (Polygonalmauen) eteğinde (plânda a ile gösterilen mahalde) ve diğeri ise mabedin aşağısında ve civarında kâindir. Bu devre ait çanak çömlekler büyüyen kayaların oyukluklarında, koyu siyah toprağa gömülmüş bir halde, bulundular. Buna müteallik mebaninin kalıntıları tespit edilemedi.

Yunanlılardan daha evvelki bir zamana aidiyetini kabul ederek yedinci asırdan daha evvelce atfettiğimiz bütün Akropol üzerine yayılmış bir tabakanın kalıntıları görüldü. Bu tabaka iptida bir numaralı kulehin gerisinde kâin ve üzerine fazla toprak yığılı bulunan taraçada tespit edilerek tamamen tefrik edildi. Ve bu tabaka bilâhare diğerk hafriyat mahallerinin hemen cümlesinde az veya çok büyük bir cesamette bulunmuştur. Bu tabaka için karakteristik çanak çömlekler ince cilâlı bir astarla mücehhez kırmızı renkte tespit edilmiş ve büyük, fakat cansız bir şekilde yapılmış mamulâtandır. Bu tabakaya ait olmak üzere bir numaralı kulehin bulunduğu yerde, son Yunan şehir duvarları içine alınan bir kale duvarının mevcudiyeti meydana çıkarıldı. Bu kaba taşların iltisakından müteşekkil oldukça hafif bir duvardan ibaret olup küçük taşlardan yapılan arka tarafı çok uzundur. Ve bunun üst ve altında her yerde, müteallik bulunduğu tabaka açık renkli Yunan

tabakalarına nazaran daha koyu rengi ile bir tezat teşkil etmektedir. Bu duvar 24 metre uzunluğunda olup mustatil şeklinde çıkıntıları bir kuleyi havidir.

Strabonda nakledildiği üzere Pelasların kurduğu Larisanın Kymeli Eolililer tarafından zaptı vak'ası, Yunan keramikini andıran keramiklerin bulunuşu ve aynı zamanda Yunan tesirini gösteren siyah bokero (çanak cinsi) nin mezkûru ile izah edilmektedir. İşte bu bulunan asarı atika silsilesi dolayısıyla bu tabaka yedinci asrın birinci nısfına atfedilmektedir. Daha eski Yunan çanak çömleklerinin tek tük kalıntılarının bir defa meydana çıkarıldığı veçhile, Yunanlılardan evvelki bir zamana ait tabakadan neş'et etmesi

İç avlulu sarayın batı yanı. Hafriyatın ilk safhasından.

muhtemeldir. İlk Yunan devrine ait kat'i hiçbir inşaat kalıntısı mevcut değildir. Bununla beraber son Eolü mabet harabelerinin dahilinde göze çarpan mustatil şeklinde, en eski basit hücre bu devre icra olunabilir. Bu hücre yeni hafriyat esnasında meydana çıkarılan ve Yunanlılardan evvelki bir zamana ait tabakanın hemen üst kısmında kâindir. Tarihleri tespit edilebilen kalıntılar arasında ancak zengin Lidyalı Kırallık zamanına tesadüf eden altıncı asrın ortasına ait olanlar vardır. Bunlar meyanında sathı mailde kâin avlunun aşağısında zuhur eden bir kale burcu mevcut olup (burc numara 7) inşaatı taallûku itibarile çok köşeli büyük kaleye (Ploygonalbefestigung) nazaran daha eski zamana ait

olması icap etmekte ve atik çanak çömleklerine göre tam olarak tayin edilebilmektedir.

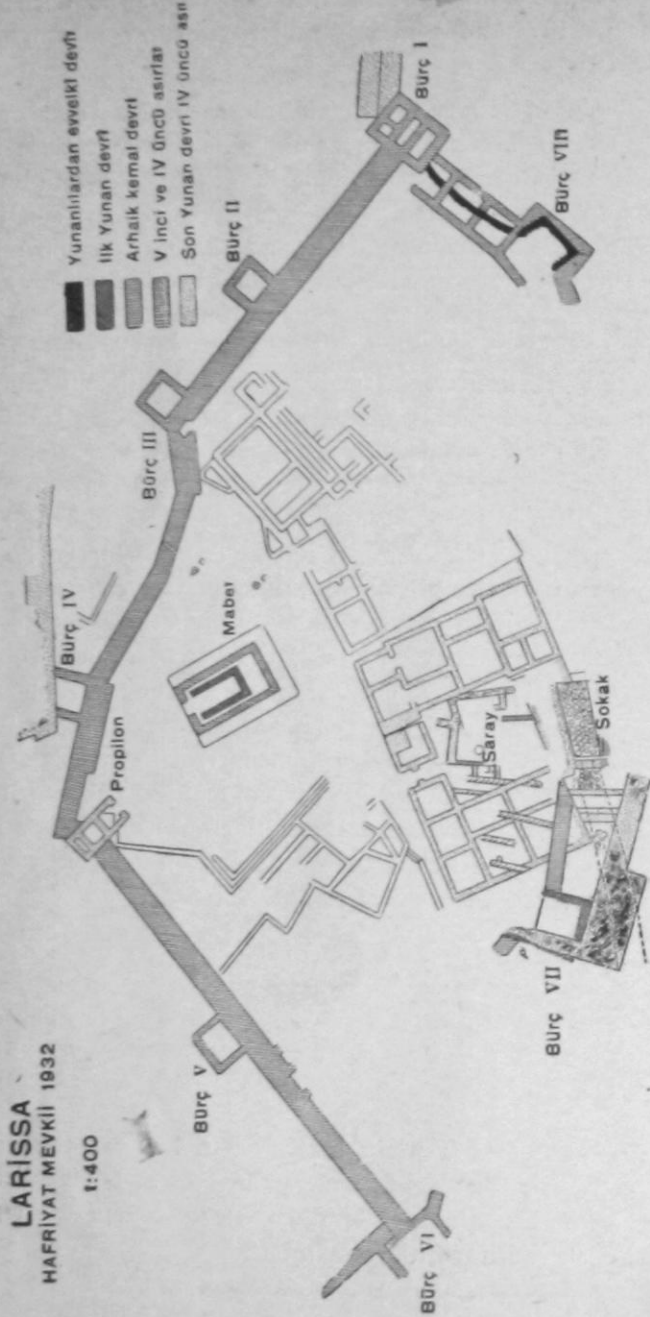
Bu burç eski devre ait kırık taşlardan yapılan sade duvarla kemale ermiş arhaik (Reifarchaisch) devri arasında bir geçit merhalesi teşkil etmekte ve sonuncu devrin birçok evsafını önceden haiz olarak arhaik devrinin şimdiye kadar umûmiyetle meçhul bulunan, Larisa poligonal duvarı gibi, en parlak kale inşaatının bir mübeşşiri olmaktadır. Bu çok köşeli duvar azamî tulile daha ilk hafriyat esnasında, fakat kalenin üst sathı üzerinde, oldukça basık mahallerde meydana çıkarılmıştı. Arzı 9,70 metre ve irtifai takriben 4 metre bulunan bir numaralı kulenin 15,5 metre uzunluğunda bitişik bir duvarla meydana çıkarılması, avludaki yanı duvarın bulunan parçası ve şimal ucunda bu duvarın (6) numaralı burç ile ittisalı Yunan mimarisinin şayanı dikkat bakayasını arz etmektedir. Hafriyat mahallinde bulunan çanak çömleklere göre bunları, İran hakimiyeti altında Larisanın parlak bir inkişafa mazhar olması icap eden altıncı asrın sonlarına irca etmeliyiz. Bu zamanda kalenin Akropoldan daha büyük bir saha üzerinde tevsiî temin edilebilmişti. Heyeti seferiyenin dar programı kalenin diğer safabatını takip ve tetkike mâni olmuştur. Arhaik devrine ait bir cadde vardır ki kalenin garp sathı mailinden itibaren başlar ve Krezüs zamanına ait ve korku verici bir şekilde yükselen kulenin altından ve sonra duvar boyunca avlu civarında şehre çıkar. Bu devrin kapısı muhafaza olunmamıştır. Arhaik zamanına ait hane bakayası gerek bir numaralı kule civarında ve gerekse büyük avlulu evin avlusunda yeni bulunmuştur. Bunlar çok köşeli duvara (Ploygonalmauer) nispeten kısmen daha eski ve kısmen daha yenidir. Avlulu evin sarnıcından çıkarılan mimarî kalıntılarını dahi aynı zamana irca etmeliyiz. Bunlar da iki parça halinde muhafaza edilen arhaik ve İyonilere ait çok güzel bir başlıkla iki Ant başlığı ve sütun parçalarından ibarettir. Tevsi edilen mabedi dahi, bu hususta emin bir esas bulunmamasına rağmen, bu devre irca etmek istiyoruz. Hayatın Larisada beşinci asırda dahi hükümferma olduğu birçok kalıntılardan müsteban olmaktadır. İyoni isyanı İraneliler tarafından bastırılmasını müteakip Küçükasyadaki Yunan umranı sönmüş olduğundan hayat bu asrın birinci nısfında zayıf olmalıdır. Bu zamana ait olmak üzere avlulu evin garp kenarında kaba taşlardan yapılan bir taraça duvarile avluya müteallik müteaddit duvarlar ve yukarıda zikredilen arhaik cadde üzerinde kale kapısının tahrip edilerek yerine kaim olduğuna ihtimal verilen, bir

methal mevcuttur. Nispeten az ehemmiyeti haiz bir kaç mebani hakayası dördüncü asrın mebdeine irca edilmelidir. Dördüncü asrın ikinci nısfı ise Larisanın yeni bir tealiye mazhar olduğunu göstermektedir.

Bu defa yapılan seferde bütün vü's'atile meydana çıkarılan ve mütenazır plânı ile klâsik Yunan evinin bilinmesi hususunda mühim bir hissesi bulunan, saraya müşabili avlulu ev inşaatı işte bu zamana aittir. Bu evi Küçükasyada İran hakimiyetinin zevali zamanında hemen bir hükümdar derecesine yükselen zengin ashabı emlâktan birinin sarayı addedebiliriz. Arhaik mabedin her hangi bir şekil tahtında dahilinde kalmış bulunan mabet mintakası filhakika bu zamanda ağılebi ihtimal üstü ağaç ve kil tuğladan yapılan basit bir propilonla mücehhezdi. Nihayet Larisanın umumiyetle en son kalıntısı olan kaleler ilk Diyadoklar kargaşalığı zamanına ait olmalıdır. Bu kalelere ait büyük bir kule avlulu evin alt tarafında bulunmasına ve kale avluyu geçtiğine nazaran avlu kale içerisine alınmış olup diğer bakayası ise şehir dağları kenarında gözükmektedir. İzmirden Anadoluya doğru sahil yollara hakim olan Larisanın ehemmiyetli sevkülceş vaziyeti bu kalenin vü's'at ve metanetinde tamamilen kendini göstermektedir. Bu kale uzun bir müddet kaim olmasa gerek, çünkü Larisa çanak çömleklerinin son cinsleri ancak üçüncü asrın mebdeine irca olunabilmektedir. Bergama yükseldiği zaman Larisada hayat sönmüştür. İşte bu ahval dolayısıyla Larisa eski zamanlara ait külliyetli eserleri ihtiva etmekte ve bu itibarla Küçükasyada yapılan hafriyat yerleri arasında en mühim bir mevki işgal etmektedir. 8 ilâ 4 üncü asra ait böyle noksansız bir teakdp Küçükasyanın hiçbir yerinde, şimdiye kadar tespit edilmemiştir.

Lariaanın şarkındaki Temnos harabelerinin hafriyatının Fransız âlimi Profesör Dövambez tarafından yapılmasına Maarif Vekâletince müsaade olunmuştur. Bu işler bittikten sonra bunun da raporu cemiyetimiz tarafından neşrolunacaktır.

Eski İzmir (Navluhon) eseri hakkında notlar

- *1— Avusturya Arkeoloji Enstitüsünün senelik mecmuasının Cilt XXVII 1931 hususî nüshası 125 ff. bundan böyle "İzmir raporu," diye anılan bu eserde zikredilen kitaplarla, bilhassa 1, 2, 3, numaralı notlarla karşılaştırınız.
- 2— Jb. d. Lit. LXVIII, Viyana 1834. Anz. Bl. 55 ff.
- 3— Straboya göre XIV, 646 : "Yeni şehirden sonra bir körfez gelir ve eski İzmir burada kâindi, bugünkü gün İzmirin son evlerinin bulunduğu yerde, sahil hemen hemen bir zaviyeyi kaime ile şarka döner ve İzmirin üç körfezini teşkil eder. Bu körfez yarım saatlik uzunlukta ve hemen bir o kadar genişliktedir. Bu koyun içerisinde ilerlenirse hemen sağda bugünkü İzmirin tersanelerine rasgelinir. Solda ise Sipylosun güneşten yanık, çıplak bir koluna tesadüf olunur. Bu Hermos ovasına doğru uzanır ve ilerde Bornova görünür. Bornova ile soldaki sahil arasında küçük bir tepe yükselir. O muhitte en yeşil arazisi olduğundan nazarı dikkati celbeden bu tepenin üzerinde Kâtiboglundun çifliği vardır. Bu nokta İskender devri İzmirinden takriben 20 fersah uzaktadır. Bu izahattan sonra şehir surları ve tepe üzerinde bulunan vazo parçaları hakkında tafsilât vermektedir.
- 4— Bu isim Sypilosta mütemekkin efsanevî Kral Sypilosa izafeten verilmiştir. Bu isimdeki eski bir şehirinde o civardaki gölün altında gömülü olduğu söylenir.
- 5— Vgl. Keil, Smyrnabericht, Einleitung.
- 6— Smyrnabericht Sp. 135, Anm. 9.
- 7— Clara Rhodos, I, 1928, 124. Abb. 100.
- 8— Zitat v. Sp. 146, 24. Smyrnabericht.
- 9— Smyrnabericht, Sp. 147, Anm. 26.
- 10— Strabo, ID, 633, 4ff.
- 11— Strabo, ID, 646, 37ff.
- 12— Pausanias, VII, 5, 1ff.
- 13— Strabo, ID, 633, 4ff.
- 14— Plut. Quaest. symp. VI. 8, 1.
- 15— Herodot, I, 149/150.
- 16— Paus. VII, 5, 1ff.
- 17— Herodot, I. 14. 16. Fr. Hist. Gr. III. Nic. Dam. 64.
- 18— Plüt. De Vit. Hom. 3.
- 19— Strabo, ID, 646, 37.

(*) Kitabın başlarında yazılar arasında (1) den (5) e kadar olan numaralara tercüme yanlığı olarak birer (resim) kelimesi de ilâve edildiği anlaşılmıştır. Okuyucularımızın düzeltmelerini rica ederiz.

İzmir ve havalisi Asariatika Muhipleri
Cemiyetinin Neşriyatı

Sıra No.	Eserin İsmi
1	İzmir Asariatika Müzesi rehberi
2	Efezos - Ayaslug rehberi
3	Fransızca İzmir Müzesi rehberi
4	Bergama tarihi ve rehberi (tükenmiştir)
5	Küçük Asyada Ölmüş şehirler (")
6	İzmir hakkında tetkikat (")
7	Sart harabeleri ve Halkarnas (Bodrum) (")
8	İzmir Müzesinin yeni rehberi Türkçe
9	" " " " Fransızca
10	Turova harabeleri ve Akalar. Anadolunun en eski medeniyetleri (Hitit imperatorluğu)
11	İzmir Rehberi 1934 (300 sahifeli ve 150 resimli)
12	Fransızca Efes harabeleri rehberi E
13	Türkçe " " " "
14	" Bergama " "
15	" İzmir Panoraması "
16	İngilizce Efes harabeleri rehberi
17	Fransızca Bergama harabeleri rehberi
18	İngilizce " " "
19	Fransızca İzmir Panoraması "
20	Navluhon-Tantalıs ve Lârisa şehirleri harabeleri
21	Guide d'İzmir 1934 (Fransızca İzmir rehberi)